

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИЙ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИИ ОРГАНЫ

1952

сентябрь

27

СУББОТА

№ 190 (2620)

ӨРТӨЗ 20 КОП.

БОХУНГУ СОЛУНДА:

ВКП(б)-нин XIX съездинде алдар кылдыр (1 арын).

Тыва областын дөрткү партия конференциясы: ВКП(б) Тыва обкомунун ажилчылыгы дугайында ВКП(б) Тыва обкомунун секретары эш С. К. Токанын отчет илеткелден (2-3 арынар).

Редакцияга чагаалар: В. Бюрбу. - Нинтинин өчүзүнүн самчыдакчыларын харысалгаже; С. Дапаа-Самбуу.—Хереглекчилерин негелдезин хандылар; С. Лагба.—Ревизия комиссиясы кажан ажалдаарыл? (3 арын).

А. Челдиг-оол.—Колхозтарга болг

шевикчи удуртулганы күштелдирер (3 арын).

КИНО: Т. Салчаков. — Анык ажилчынар дугайында кино-турук (4 арын).

Айыыл чок чоруктун Чөвүлениде (4 арын).

Кореяда болушкуннар (4 арын).

ТАЙБЫҢ ТАЛАЛАКЧЫЛАРЫНЫҢ КҮШТЕРИ ӨЗҮП ТУРАР

Ам удавас Кыдат Улус Республиканын найсылалы Пекинге Азия болгаш Оожум океан чурттарынын тайбын талалакчыларынын Конгресси ажытынар. Ол Конгрессти чыылдырып турар чорук бүгү делегей талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ужу-дузалыг болушкун болур.

Декабрьда Венага болур тайбын камгалаалынын улустар Конгресинге бүгү чурттарда калбарып турар белеткелдер ышкаш, Пекинге Конгрессти чыылдырып чорук улустардын тайбын камгалаалы дээш шимчээшкенин улуг болгаш тилетирбес күжүн тодаргай көргүзүп турар.

«Бир эвес улустар тайбын камгалаалынын херези боттарынын холунга алыр болгаш ону туолуунга чедир камгалаал болза, тайбын камгалаалын болгаш быжыгыткан турар» деп эш Сталиндин мерген сөстери бүгү чурттарда тайбын талалакчыларын сорук кирип турар.

Чус-чус чылдарын дургузунда колониялыг дарлалдын адаанга чоран, хей кезин ам-даа оон адаанда турар улустарын төлөөлөкчилер Пекинге болур Конгреске бир дугаар-ла чангыс черге чыгып турарлар. Конгреске Азия болгаш Оожум океан чурттарынын улустарынын сеткил-сагыжын хайындарып турар айтырыгылар чугаалажып көр болгаш чер бөмбүрээзин ол кезинге тайбын камгалаал талазы-биле эң чутула хемчеглерин ажалдап кылар.

«Бистин Конгресивис болза, улустарын төлөөлөкчилеринин Конгрес болур. Ол Конгрес тайбын камгалаал деп ажык болгаш шын сорулгалыг. Бис Японияны демократчыларын негеп, ону милитаризм-таарына удурлаан тур бис. Бис чепселенишкенин бүгү-нинти кызырышкынын негеп, миссалыг узу, кашыкынын атомнуг, бактериолог-тур болгаш химиктиг чепсектерин ажалдап чорукка удурлаан тур бис... Корей айтырыг болгаш Муруну-Чөөн Азия чурттарынын айтырыгынын тайбын арга-биле дүргөн шиптирээрин негеп, өске чурттарынын иштики херектеринге күш-биле киржир чорукка удурлаан тур бис. Бо ажык болгаш ак сеткилдиг сорулгалар болза, чүгле Азия болгаш Оожум океан чурттарынын улустарынын нинти чүткүлдери эвес, харын чер бөмбүрээзин тайбынга болгаш чөптүг чорукка ынакшылдыг бүгү улустарынын чүткүлдери илередиң турар» деп тайбын камгалаалынын Бүгү-кыдат комитетинин даргазы Го Мо-жо чугаалаан.

Азиянын болгаш Оожум океан чурттарынын улустары боттарынын өзүп келген күштерин тайбын камгалаал, дайын кыпсыкчыларына согуу эвэр деп боттарынын быжык шиптирелин Конгреске көргүзсөлөр.

Азияга болгаш Оожум океан бассейнинге эжелекчи политиканы америк империализм шадан бээр чорудуп келген. Япон милитаризминин чылча шаптыганынын соода америк монополистер болза, чер бөмбүрээзин бо кезин АҚШ-тын колониязы кылдыр хуулдуларынын программазын иди үндүргенер. Ынчалза-даа, Азияны долузу-биле кууданып чагырып алыр деп америк империалистерин сорулгалары долузу-биле буураан. Азиянын болгаш Оожум океанын чурттарында национал-хосталгалыг шимчээшкени канчаар-даа аажок калбарып турар. Кыдат Улус Республиканын тургускан кыдат революциянын тилелгези империализмин колониялыг системанын күчүдүг согушкуну берген.

Кыдатка аштырышкына таван

рышкаш, америк империалистер боттарынын агрессив үүлгедиглерин улам күштелдире бергенер. Олар Кореяда үптеки, эжелекчи дайынын жысып үндүрүп, ол дайынын үезинде тайбын чурттакчыларын ыргып-хыдырынын эң-не араатанзы аргаларын ажыглап турарлар. Дайын чорударынын черлик араатанзы аргалары-биле маадырлыг корей улусту дискер кырынга олуртур база Азиянын болгаш Оожум океан чурттарынын улустарын коргудар деп америк империалистерин орд-дажышкынына буурап дүшкен. Кореянын хосталгага ынакшылдыг улугу кыдат эки-турачыларынын деткимчези-биле эжелекчилеринин атакаларын маадырлыг-биле омур шаап турар. Корей улустун чайынанчак үлегери болза, Азиянын болгаш Оожум океан девискееринин национал хамаарышпас чоруу дээш, колонизаторларга удур демисежин турар өске-даа улустарын сорук кирип турар.

Америк империалистер болза, тынын артып калган япон милитаризтеринин үндүрүндө Азияга боттарынын чөлөнгижин тып алырып орд-дажып турарлар. Вашингтонун албадалын езугаар Япония-биле чарган чангыс талалыг тайбын керезинин сорулгазы болза, Япониянын америк колония кылдыр, АҚШ-тын шериг базасы кылары оолуп турар. «Оожум океан пактызы» дээр пактыны катыштырып тургузар талазы-биле америк дипломатиянын политиказы агрессив дайынга белеткелдерни дүргедиринче болгаш калбартырыне уланган болуп турар.

АҚШ-тын чагырыкчы бөлүктөрүнүн бо бүгү чимзенишкенин улустар аразынын харылзааларын улам чидиглендирер деп чүвени Азиянын, Оожум океан бассейнин, Латин Американын улустары билип турарлар. Дайынын улам өзүп турар айыылдарын медресет билер чорук дайын кыпсыкчыларына удур, тайбын дээш демиселге боттарынын күженишкенин он оон катан улгатырынын ол улустарын угадып турар.

Азия болгаш Оожум океан чурттарынын чурттакчы чону бүгү кижил төрелгетиниң үштүн ий кезинден хей болуп турар. Ында бир миллард алды чүс миллион кижил чурттап турар. Ол кижилер дайындын бүгүле аар-бергелерин көрүп эргекенер. Империалистиг кууданышкынын оларнын көр хөнүк чок.

Дайыннын империалистиг кыпсыкчыларына удур демиселге оларнын идепкейлиг киржиринден тайбын камгалаалынын чедешкинги, хосталгалыг шимчээшкенин чедешкиннери дыка хамаарыш деп чүвени олар улам-на ханызы-биле медресет билип турарлар.

Азия болгаш Оожум океан чурттарында тайбын талалакчыларынын шимчээшкенин оңзагай чүүлү болза, оон дүргени-биле өзүп турары болур. Делегейин чаа дайынын кыпсыкчыларына удур демиселге улустарын эң калбак массалары бактаап кирип турар.

Пекинге болур Конгреске уткүшүр Азия болгаш Оожум океан бассейнинин бүгү чурттарында чоруп турар белеткелдер тайбын дээш демиселдин чаа көдүрүшкүнү-биле демделгенин турар. Ук Конгреске үжен ажык чурттарынын төлөөлөкчилери киржир. Хей-хей чурттарга тайбын талалакчыларынын национал съездилери болгалаан, тайбын улам идепкейли-биле камгалаал деп улустарын шиптирелин ол съездилер көргүскен. Конгресстин төлөөлерин тараачынарнын, ажилчынарнын болгаш интеллигенциянын мун-мун хуралдарынан сонгаан.

Чоокта чаа тайбын талалакчыларынын үшкү бүгү-индия съездизи болуп өрткен. Индиянын улугу кезээ-

де тайбынга ынакшылдыг чоран болгаш дайыны ол көр хөнүк чок деп съезд чарлаан. Миллион-миллион индустарын мурнундан съезд болза: Индиянын кур күштерин, кижилерин, порттарын болгаш аэродромнарын агрессив дайыннарга ажыглаар кылдыр бербезин, Индиянын даштыкы күрүнелерин агрессив планнарынга кириштирип, оон тускай турар чоруун үрөп болур дургужулгаларга болгаш пактыларга киришпезин негезен. «Кореяга тайбын дугайында» тускай резолюцияга съезд болза, «КНО-нун мурнундан Кореяда чорудуп турар, кижил төрелгетинге удур ол үүлгедиглерге индий улус мырыңай удур болуп турар болгаш ол үүлгедиглерни буруу шаап турар делегей хей нинтининге катыгып турар» деп меделгезен.

Японияда тайбын камгалаалынын күчүдүг көдүрүшкүнү алтарлыг Солуп турар. Японияны америк империалистерин катан чепселеп турарына удур хей мун кижилер кыпсыкчылыг чыкаалдар, чурттуң хамаарышпас чоруун камгалаалы дээш, америк эжелекче удур, Японияны Американын шериг пландары кылдыр шилчидип турарына удур демиселдин демдээ болдурган митинглер болгаш хуралдар хей-хей хоорайларга болгаш суурларга болгудал эрткен.

Азиянын бүгү чурттарында-- Пакистанда болгаш Бирмада, Индонезияда болгаш Таиландыда, Вьетнамада болгаш Малайяда Конгреске белеткелдер тайбын дээш демиселдин күчүдүг көдүрүшкүнү-биле чоруп турар. Ол ышкаш Латин Америка чурттарынын -- Мексиканын, Колумбиянын, Чилинин, Перунун, Эквадорун, Гватемаланын улустары база боттарынын төлөөлерин Пекинге чорудуп турарлар.

Конгреске кыдат улус чаа амыралды тургузар талазы-биле улугу чедешкиннерин болуп ужурашып турар. Кыдат болза, бүгү-дүргенин дайын мурнунда аенеслин чедип алган болгаш үлетпүр-даа, көдээ ажил-агыл-даа талазы-биле ол деңгелди ажып алган. Калбак хемчээлдиг экономуг тургузуушкунче шилчип киреринин үндезин сууру салдыган. Кыдат Улус республиканын чедешкиннери бүгү-делегей талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ужу-дузалыг болуп турар, чүге дээрге, ол чедешкиннер Чөөн чүктүң улустарынын боттарынын күштеринге буузелчип көдүрүп, тайбын, национал хамаарышпас чорук болгаш хосталга дээш демиселдин үлегерин көргүзүп турар.

Тайбын камгалаалынын чоокта чаа болган Бүгү-корей конференциянын кыйтары бөдүңү кижилер бурзузунуң чүрөктеринче сиңиптир кирген. Кореяда дайын чорудуп турар агрессив күштерин тайбын тилтээри болза, Азияга-даа, ол ышкаш бүгү делегейге-даа тайбын камгалаалынын херезинге улуг салышкын болур деп конференцияга хүлээп алган чалбыштыг кыйгырынга корей улус меделгезен. Конгреске бодунуң төлөөлерин совет улус база чоруткан. Тайбын тургузукчу күш-ажыл-биле ажалдап турар бистин улус тайбын дээш могок чок демисежин, тайбыннын херезин камгалап турар.

Азия болгаш Оожум океан чурттарынын тайбын талалакчыларынын Конгресин чыылдырып турарына бүгү делегейин улустары байырлап турар. Агрессорларын ойтур шавар болгаш бүгү делегейге тайбын камгалап алыр аргалыг тилетирбес күштүг улустар болур деп чүвени тайбын талалакчыларынын күчүдүг шимчээшкени тодаргай көргүзүп турар.

(«Правданын» мурнуку чүүлүндөн.)

Чаа, улам-на бедик дүжүт дээш!

РОСТОВ-НА-ДОНУ. Доннуң тараажылары бо чылын тараа культу-раларынын бедик дүжүдүн ажаал алганнар. Партия болгаш эш И. И. Сталиннин күзел-соруу-биле бо чазын суг агыскан ховуда колхозтар эң бай дүжүттү алган. Чижээ, Айсайский районда Молотов аттыг көдээ ажил-агыл артели ийи катан сугартыган черде «Донская гагновка» деп чазын чажар кызыл-

тасты гектар бурзузунден 35 центнерин алган. Ол-ла районнуң Андреев аттыг колхозу оон-даа артык түнелдерин чедип алган. Эш Андреевтин хову бригадазы «Зреноградка» деп күчү чажар кызылтасты эки сугарып тургаш, гектар черден 44 центнер тавааны, а тус-тус уястоктарга 49 центнерни бастырган.

Ролга-Доннуң судно чоруур В. И. Ленин аттыг каналынын сугартылга зоназында ховуну: ажил-ишчилери тарылга мурнунун массалыг сугарылгазын чер болганда чорудуп турарлар. Күчү чажып тарырып кызылтасты тарылга-биле чергелештир хөрзүнү минеральдыг удобрение-биле чемшилдип турар.

(СЭТА)

ВКП(б)-нин XIX съездинге алдар кылдыр

Съезд мурнунуң ээлчөөнде

ЛЕНИНГРАД. Техниктиг резин көдүрүшкүнү-биле ажалдап турар. кылдыр заводунуң коллектив Невский Ленин аттыг заводунуң машина тудугчулары стахановчу ээлчегиниң үезинде бедик базышкынын элэн каш күчүлүг бус хоолайларын бүүдүрүп үндүрген. Свердлов аттыг станок тудар заводтун ажилдакчылары сентябрь айнын онаалгазындан ажыр металл ажалдап кылар ийи күчүлүг станокту кылган. Шыл үлетпүрүнге херегелээр автоматтыг чаа машиналарын бүүдүрүлгенин «Редуктор» завод шингээдип алган.

Бо хүннерде Ленинградтын бүүдүрүлгелеринин коллективтери улуг

ЖИГУЛЕВСК (Куйбышев областа). Партиянын XIX съездинге алдар болдурган чарыш улуг тудугула улам-на калбарып турар. Оң талакы эриктиң району үлетпүр болгаш хамааты тудугун тос айларынын планын хуусаа бегинде күтсеткен. Оон коллективти суг күжү-биле ажалдаар электри станциянын суг турар улуг онгарышдан элэн каш километр черде Жигулев шынаазында суг бедиринин тудучуларына суурун тудуп турар. Ам мында хей квартиралыг он сес бажынарнын, уруглар садынын, божуур бажынын, поликлиниканык иштики ажалдарын чорудуп турар. Клубтун тудуу дооступ турар. Хлеб заводу ажалдалга кириген. Шоссе оруктуң салышкыны дооступ турар.

Тудукчулар хуусааны кызырар болгаш тудуг-монтаж ажалдарынын өртөөн чингедир дээш демисежин турарлар.

(СЭТА)

Чаа тудугун районунда

ТАХИА-ТАШ. Сугландырылга каналын тудуп турар чаа тудушкун районун ажалдакчылары бо хүн-нерде улуг көдүрүшкүнү-биле ажалдап турарлар. Коммунист С. Шариповтун бригаданын монтаж шөлдеринде күчүлүг беш электри экскаваторларнын чыылдазы доозулган. Г. Феоктистовтун удуртканы коллектив энергопоездеже суг дамчыдыгынын шугумун чогуур үе-

зинде дамчыткан, агрегатты суг-биле четчир кылдыр хандырып турар суг доктаадыр черни туткан болгаш сес километр суг оруунун салышкынын кылып эгелзэн земснарядтар болгаш күчүлүг чер казар механизмнер электри күржүп алган.

Ыяш ажалдап кылар болгаш бетон заводтарынын тудукчулары съезд мурнунуң ээлчөөн стахановчу күш-ажыл-биле меделгеп турар.

(СЭТА)

Белорусиянын хевисчилеринде

ВИТЕБСК. Витебский хевис-плюш комбинаты болза, дайын сөөлүндөгү сталинчы беш чыл планынын чылдарында тургустунган бүүдүрүлгелерин бирээни.

Комбинаттын ажилчылары болгаш инженер-техниктиг ажалдакчылары ВКП(б)-нин XIX съездинге алдар кылдыр тос айларынын планын сентябрь 22-де күтсөдирин болгаш пландан ажыр 38 мун дөрбөлчин метр хевис-плюш кылыгынын бүүдүрүп үндүрерин хүлээгенер. Олар камнап алган чүүлдеринден 19 мун дөрбөлчин метр хевисти болгаш паштош кыларынын, пест-тавы машиналарынын бүүдүрүшкүнү дыка бедирин база продукциянын бот-өртөөн куудуладарын шиптирлээр.

Бо хүлээлгелер боттанган. Комбинаттын коллектив 37 мун дөрбөлчин метр ажык хевис-плюш кылыгынын шагда-ла ажалдап кылган, камнагынын чиг-эттен 21 мун дөрбөлчин метр ажык хевис болгаш плюш кылыгы кылдырган.

Съезд мурнунуң хүнеринин күш-ажыкчы ээлчөөнде кылып үндүргөн продукциянын бот-өртөө 800 мун ажык рубль чингезен.

(СЭТА)

Мурнакчы бригада

Чөөн-Хемчик районун Хөндергей сумуда «Кызыл тараачын» колхозта эш С. Санчат бригадирлэн № 1 хову бригаданын кечигүшери элек дүжүттүң тараанын үш бедик болуп алгаш ажаап ап, бөлүктөр аразында социалистиг чарышты калбартканын түнелгине көскү чедешкиннерлиг болуп турар.

Бригада эрткен чазын тараан 360 га шөлүңүң га бурзузунден 20—22 центнер дүжүттү ап турар. Сентябрь 20-ге чедир тараанын кезилдезин колдуунда доозуп, күрүнө мурнунга хүлээлгезин база күтсөдир, ам шөлдерде болгаш шаандарга тарааларын чедирг чокка бастырып ажаап алырынын ажалын хайнышкынын чорудуп турар.

Колхозчулар С. Довучу, Аргаан-оол олар хүнде 2 тонна тарааны терге-биле сөөртүр тургаш, 8 тонна чедир сөөртүр турарлар, 61 харлыг К. Батпай-оол ашак хүнде 2 тонна тараа арыглаар тургаш 3 тонна чедир арылап турар, мылтыг мурнакчылар дүжүт ажаап алышкынын өске-даа ажалдарында бар.

Баштайгы авансылар

Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг көдээ ажил-агыл артели бо чылын бай дүжүттү өстүрүп алган. Ылангыш эш Хечим-оолга удурткан хову бригадазы 40 ажык гектар шөлден 18—20 центнер дүжүттү алган.

Колхоз күрүнөгө тараа белеткээринин планын чедешкинниг күтсөдир, колхозчуларга тарааны авансылап берип эгелзэн.

Мурнакчы колхозчулар бирги авансыда 400 килограмдан бүүдү чартык тонна чедир тарааны алганнар.

Чуруу А. Ермолаевтин.

Суг-Хөл МТС-тиң механизаторлары ВКП(б)-нин XIX съездинге алдар кылдыр алган хүлээлгелерин чедешкинниг күтсөдир турарлар. МТС-тиң слесарь-моторизи Герасим Воронков алган хүлээлгезин ийи болгаш ийи чартык катан ажыр күтсөдир турар. Чурукта: Г. Воронковтун шимчедикчини көрүп турары.

Тыва областың дөрткү партия конференциясы

ВКП(б) Тыва обкомунун ажылынын дугайында

ВКП(б) Тыва обкомунун секретары эш С. Н. Тонаның отчёт илеткелинден

Областың дөрткү партия конференциясы болза, совет улустуң бүгү делегейге төөгүдү ужурудузалагы тийдегелеринин үзүндө эрттип турар. Бистин чуртувустун ажылы чоннары коммунисттик партиянын болгаш улуг баштыгы эш Сталинның удуртулгазы-биле коммунизм дээш демиселге чаа-чаа шылгаргангай чедишиктерин чедиш алган.

Партияның болгаш бүгү чуртун амдыралыкка эң чугула болушкунуң болза, октябрьның 5-те ВКП(б) нин XIX-ку съездин чыыдылары болур. 1951—1955 чылдарда ССРЭ-нин хөгжүдүзүндө беш чыл планынын талазы-биле директиваларнын болгаш партияның эскерткен Уставынын телевилелин партияның XIX-ку съездинге уткуштур парлагалга үндүргөн болза, бистин партия-выстың болгаш бистин бүгү совет улустун мурунунга бистин чуртувуска коммунисттик ниитиледи тургузарынын кайгамчыктыг улуг перспективаларын ажыдып турар. Коммунизмни сорулгаларын боттандырар талазы-биле Совет Эвилелинин чедишиктерин республика, область, база район болгаш бистин областың-даа чижээнден көрүп болур.

Партияның Төп Комитетинин, эш Сталинның удуртулгазының болгаш хүн-бүрүдө сагыш салышкынының ачызы-биле бистин областың партия организациязы болгаш ажылы чоннары отчёттуг үенин дургузунда бодурукчу күштерин хөгжүдериңиз талазы-биле, Тываның экономиказынын болгаш культуразынын социалисттик чаартылгаларынын талазы-биле демиселге чаа-чаа чедишиктерин чедиш алган. Күш-ажылы чоннарының 86 хуудан хөйү колхозтарда кирген болгаш колхозчу амдыралды чедишиктерин-биле хөгжүдүп, амдыралдын сууржун хевиритче шилчип турарлар. Областың эң муракчы совет техника-биле чөпселденген МТС-тер тургустунуң Отчёттуг үенин ишинде тарылганы шөлдери калбарып, колхозчу шөлдериңиз дүжүттүгү бөдөн болгаш ниитинин продуктулуг малын өстүреринин үш чыл планын күсетинген. Көдээ ажил-агый продуктуларын белеткээр талазы-биле күрүнениң эң чугула онаалдары чедишиктерин-биле күсетинген. Үлетпүр болгаш транспорт улам ыяай хөгжөөн. Национал хевирлиг, социалисттик утка-шынарлыг культураның хөгжүдүзүндө талазы-биле чедишиктер база бар болган. Областың ажылы чоннарының амдырал чурттаалгазы чыл келген тудумна улам чаагайжып турар.

Үлетпүрүн, транспортун, харылааның хөгжүдүзүндө кайгамчык улуг материал-техниктик дузалачыны Коммунисттик партия болгаш Совет чазак көргүзүп турар. Ол дузалачыга даянып алгаш, чурт үлетпүрү, чурттуң одалга үлетпүрү, чамдык транспорт конторалары, «Тыва алдын» трестин болгаш өске-даа бүдүрүлгө черлери боттарынын ажылын экижиктенер. Областың Үлетпүрү планын 1950 чылда ниитизи-биле 100,9 хуу база 1951 чылда 102,5 хуу күсеткен.

Ынчалза-даа, обком үлетпүрүнүн болгаш транспортун хөгжүдүзүндө чөпсөс удуртуп турган дээрзин минир ужурады. Чөпсөс удуртулганың хараазы-биле элзэн хөй бүдүрүлгөргө багай ажылдап, бүдүрүлгө планнарын күсетпейн, куду шынардык продукцияны бүдүрүп үндүрүшкүшү турар болгаш бот-өртекти чингедир, бүдүрүлгө черин орулгады болдурары дээш демиселди чорутпайн турарлар.

Чурт үлетпүрүнге удуртулганы экижидер дугайында областың үшкү партия конференциязынын шийтпирлиги ВКП(б) обкому чөткө күсетпээ. Оон хараазы-биле бүдүрүлгө черлери бо чылдын план күселдизин чүглө 95,3 хуу чедиргенер. Шагаан-Арыгынын, Биң-Хеминиң, Кызыл-Мажалыктын болгаш Тожунун үлетпүр комбинаттары, Кызылдың ыш дилер болгаш тууйбу заводдары боттарынын онаалдарынын күсөдү шылдавайн турарлар. Даараналга комбинаты, тууйбу заводу, Шагаан-Арыг болгаш Бай-Хаактын үлетпүр комбинаттары эң куду шынардык продукцияны үндүрүп турарлар.

Экономиканың, культураның болгаш областың ажылы чоннарынын амдырал чурттаалгазынын социалисттик чаартылганы боттандырамынга улуг ролдуг болурун барымдалаш, чурт үлетпүрүнүн болгаш чурттуң одалга үлетпүрүнүн партияны удуртулганы күштелдирери чейлаш чок чүгүлө болуп турар. Чаа беш чылдын бүгү онаалдарын чүглө күсөдир эвес, харын ашар күсөдир ужурады, ычангаш тудуг материалдарын немелде бүдүрүлгөни организастан, продукцияларын шынарын экижидер болгаш оон бот-

өртөн чингедирин болгаш күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгү беддерин чедиш алыр керек.

Областа тудушкун ажылын чорудары-биле чазак чылдын-на дыка улуг түнүгү акшаны берип турар. Чижээлээрге, селтеле-механиктин заводтун тудуунга 27 миллион рубльди үндүрери көрдүнгөн, ол ышкыш коммунал-чуртталга, школалар болгаш эмнелгелер тудушкунунга бо чылдын 7,4 миллион рубльди дөзөвилзэн. Ынчалза-даа, ол акшаларны четче ажылгап алырын обком чедиш ап шыдаваан.

Тудуг трестиниң дыка четпес ажылдап турар. 1952 чылдын ээлчегил ажылынга багай белеткенген болгаш чеди айларның программанын чүглө 90 хуу күсеткен. Тудуг ажыларынның шынары ам-даа дыка куду хөвээр. Трестин удуртулгазы (эргелекчизи эш Чаадаев) ажил-чыннарын күш-ажылын четпес организастан, тудуг механизминин четче ажылавайн турар болгаш ажил-агый эвес чорук-биле демисел чорутпайн турар. Тудуг черлеринде партия-политиктиг ажил багай тургустунган болгаш социалисттик чарышты өзү барымдалап организастан. Тудуг трестинде ооң четпестерин доп-доруан узуткаары негетинип турар.

Совет күрүнениң кайгамчык улуг дузалачынының ачызы-биле Тывада автомобиль паркы дыка улгаткан. Чамдык автомобиль ажыл-агыйлыг черлер эки ажылдап турар апарганнар, муракчы чолзаачылар эштер Лушавев, Попелев, Кускашев, Зюбин болгаш өскелер-даа машиналарын Трелишккин чокка ажылгап, кывар чүдүдери камнап ап, ажил нормазын ажык күсөдүп турарлар. Ындык болза-даа, чамдык автотранспорт конторалары ам-даа чыдып калышкан турарлар. Кызылдың автотранспорт конторазында машиналарны четче ажылавайн турар болгаш облопребсоюзта, авторотада, харылзаа эргелелинде база-ла автомашиналарны четче ажылавайн турар. Чамдык автотранспорт черлеринде кывар чүдүлү хөйү-биле ажык чарыдап турары база бар. Бо бүгү чүдүдөр болза, чүдүн-даа мурунда транспорт организацияларынын удурткучулары болгаш автомашиналар эргелели (начальниги эш Пономаренко) техниканы шын ажылавайн хандырбаан, ында стахановчуларын муракчы ажыдарынын методун таратаанындан болгаш шингээлип албаанындан болган.

Харылааның область эргелелинде улуг четпес база-ла бар болуп турар. Ооң удурткучулары почтаны областың чурттаалганы черлеринге өй-шаанда чедиреринче, радио болгаш телефон ажылын экижидеринче улганган хемчеглерин албайн турарлар.

Чурт үлетпүрүнүн бүдүрүлгелеринде партия организацияларынын эвээш санын болуп турары болгаш оларнын четпес ажылдап турары улуг четпестерин бирээзи болур. Ол партия организациялары бүдүрүлгө черлеринин ажылында четпестер-биле эптежил, оларны удуртпайн, а социалисттик чарышты өзү барымдалап организастан турганнар. Коллективтиг болгаш түс-тузунда алган хүлээлгелерин доктаамал эвес хынап, социалисттик чарыштын түнелдерин, муракчыларын дуржулгазын парлагалга болгаш база аас, көргүзүп агытпашы-биле четпес непередирип турар. Бүдүрүп турар продукциянын шынарын экижидеринин, оон бот-өртөн чингедиринин, камналганы кылырын болгаш саарыда хөректелеринин эргилдизин дүргедиринин талазы-биле демиселди бүдүрүлгө черлери ам-даа шупту эвес кылпн турарлар.

Областың партия организациязы көдээ ажил-агыйнын хөгжүдүзүндө талазы-биле чамдык чедишиктерин болган. Районнарын хөй нуруузуңда коллективизация колдуңда доозулган. Колхозтарда болгаш совхозтарда тарылга шөлү 1949 чылга деңизерге 35,9 хуу өскөн. Шөлдөрдүн дүжүттүгү бөдөн. Ниитиниң малынын баш саны чамдык өздүделерлиг болган.

Оон-биле чергелештир көдээ ажил-агыйнын удуртулгазында улуг четпестер база бар болуп турар. Колхозтарын хөй нуруузуңда сизен ээлчештирилгелер тарылганы амдыга чедир боттандырбаан. Чамдык көдээ ажил-агый артельдери ногаа картофель, нарын хендир, чоон хендир, мал чөми сизенер болгаш лазылында чөмиштин культуларал дээр чижектиг чугула тарылгаларын чорутпайн турарлар. Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Бай-Тайга районнарында тарылганын 50 хире хуузуң ам-даа чазын андарган шөлдөргө чорудуп турар болгаш тарылганы сортулуг үрөзинер-биле чорудары, шөлдөрүн чөмиштелдирери болгаш

өске-даа агротехниктиг хемчеглерин ам-даа боттандырбайн турар.

Ниитинин продуктулуг малын өстүреринин темпизин дүргедир талазы-биле ВКП(б) обкому эң шийтпирлиг хемчеглерин албаан болгаш бүгү партия организацияларынын, Советтеринин болгаш көдээ ажил-агый органнының кичээнгейни ынаар угландырбаан, оларны мал ажылын бүгү тала-биле сайзырадыр хемчеглерче, малды кызыраар чоруун узуткаарынче, малга быжык чөм суурну тургузуп бээринче, ветеринарлыг болгаш зоотехниктиг хандырдылганы экижидеринче база четпес-биле угландырбайн турган. Чаш малды херек кырында ажаап ап турары ам-даа куду түнелдиг хөвээр. Чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда малды өлтүрүп чоруу ам-даа бар болгаш фермаларда үчүт ам-даа эки тургустунмаан, ортан ниитинин малын оорлаар болгаш төчөгелээр фактылар бар болуп турар. Малдын продуктулуу ам-даа дыка куду турбушаан. Чамдык районнарын, колхозтарын, совхозтарын удурткучулары малды бүдүн чыл ишинде олардылп болуп деп хоралык хөөнөрдөн ам-даа чарылбааннар болгаш олар ычангаш мал чөми белеткээринин планын күсетпейн турарлар. Ниитиниң малынга быжык чөм суурну тургузуп бээринде болгаш мал ажылынын хөгжүдүзүндө удуртурунда өске-даа четпестерин доп-доруан шийтпирли-биле узуткаар керек.

Областың II МТС-тер, бир машина-мал ажылынын станциязы ажылдап турар болгаш олар шуптузу көдээ ажил-агыйнын кайгамчык техниказы-биле чөпселденгенер. Трактор ажыдарынын хемчээли 1949 чылга деңизерге, оортан үш катап өскөн. Ынчалза-даа, чамдык МТС-тер, ылангыя Кызыл-Мажалыктын, Тес-Хемтин болгаш Кызыл районуң МТС-тери боттарынын мурунунга тургустунган шөлдөрүн дүжүлүп беддеринин сорулгаларын мурунку-ла хөвээр четпес күсөдүп, техниканы четче ажылавайн, колхозтар-биле керээлиг хүлээлгелерин күсетпейн, суггарылга черлерин тургузар болгаш шийчип кирерин ам-даа боттандырбайн четпес ажылдап турарлар. Областың көдээ ажил-агый эргелели (начальниги эш Цевменко), суг ажил-агыйнын эргелели (начальниги эш Никулина) суггарыла ажыдарынын айтырын шийтпирлээр-биле ажылавайн турарлар.

Бистин колхозтарыкык болгаш совхозтарыкык совет күрүнениң дузалачыны колхозтарын организастан-ажыл-агый талазы-биле быжыглаар айтырыга улуг ужурудузалагы болган. 1950 чылдын күзүндө чамдык биче колхозтарын улгатыр катыштарынын талазы-биле чоруткан ажил болза, көдээ ажил-агый техниканы четче ажылавайн болгаш колхозтарын ниити байлаан улам-на улгатырынынга чаа-чаа болдунар аргаларын дөптөм оруктарын ажиткаар.

Оон-биле кад, партия обкомунун талазында көдээ ажил-агыйга удуртулганы багай чорутканынын түнелинде, чамдык колхозтар организастан-ажыл-агый талазы-биле кошкок болуп артышаан, экономика талазы-биле куду болгаш ниити үлетинмес фондузу чөгөнгөй болуп турар. Элзэн хөй колхозтарда күш-ажылдын организастаны, үчүдү биче сагылга-чуруму ам-даа таарыштыр тургустунмаан. Колхозтар удурткучу кадрлар болгаш даргалар база тускай эртемчилер-биле ам-даа четче хандырылмайн турар.

Партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын чамдык удурткучулары ниитинин ажылын быжык камгалаарынын орунунга боттарынын албан дужаалы ажылгап алган, колхозтарын удурткучуларын колхозтун продуктузун болгаш малын база өске-даа хөректелерини куду өртекке ыныкпе азы халаска бээринче чыгап турарлар.

Колхозтарын организастан-ажыл-агый талазы-биле быжыглаарын, оларнын ниити байлакшылын көзүдөдирин, тараачынарын орулгазын беддерин чедиш алырын, көдээ ажил-агый артелиниң Уставынын хажыдыкчылары-биле шийтпирлиг демиселди чорударын хандылары эң чугула.

Областың партия организациязынын ажил-агый, политика талазы-биле эң чугула сорулгазы болза, колхозтар тудууларын дүргедирин болгаш колхозчуларын амдыралды сууржун байдалыны ыныкпелери болур. Ол созулганы дүргө шийтпирлээринге коммунисттик партия, Совет чазак болгаш эш Сталин боду-биле Тыванын ажылы чоннарынга улуг дузаны көргүзүп турар. Колхозчуларын чурттага байнарын тудурынга бөзүн 4,5 миллион рубльди дедир ээлбиз-биле берип, 6,4 миллион рубльди үр хуусаалыг

чээлиге берип турар. Колхозтарга 529 муң кубометр ынышты халаска берген болгаш автомашиналарын, фонду материалдарын болгаш өске-даа чөпсөк-херекселдерин берген. Хөй-хөй колхозтар ол дузалачыга даянып алгаш, тудуг ажылын багай эвес чорудуп турар. Улуг-Хемде Киров аттыг, Бай-Тайгала «Муракчы» болгаш өске-даа көдээ ажил-агый артельдери муракчыларын оанында кирип турар. Совет күрүнениң улуг дузалачыны турза-даа, партия обкому колхозтарга тудуг талазы-биле ажылы чедишиктерин чорударын, чазактың планын дөптөдөдөр күсөдирин хандырбаан.

ВКП(б) обкому көдээ ажил-агый кадрларын кижиздеринин талазы-биле ажылы шийтпирлиг экижидип, көдээ ажил-агый техникумуңуң, колхозтар даргалары белеткээринин талазы-биле көдээ ажил-агый школанын база көдээ ажил-агыйнын бир чыл хуусаалыг школанын ажылында улуг четпестерин узуткаар ужурады. Массалык мергежилдин кадрларын болгаш механизатор кадрларын белеткээринин планын, колхозчуларын үш чыл хуусаалыг агротехниктиг курстарга өөдиринин планын чыл санында узуп турарын моон сонгаар болдурбас ужурады. Көдээ ажил-агыйнын муракчыларынын болгаш колхозчуларын ажылынын эки дуржулгазын кошкок непередирип турар чорукту узуткаар керек.

Эш Сталинга чоруткан чагаала алган социалисттик хүлээлгелерин күсөдир дээш социалисттик чарышты калбаргырының талазы-биле областың партия организациязы элзэн ажилдарын чоруткан. Оон түнелинде партиянын болгаш чазактын даалгаларын күсөдиринче ажил-чыннарын, колхозчуларын эгелекчи чоруу, идепкейи дыка бөдөн. Чаа-Хөл, Улуг-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем болгаш өске-даа районнарын партия организациялары көдээ ажил-агыйнын ажил-ишиктеринин ортузунга социалисттик чарышты калбартып чоруткаш, күрүнөгө тараа дужаарынын планын хуусаа бетинде күсөдирин хандырган.

Ынчалза-даа, ВКП(б) обкому болгаш чер-черин партия организациялар социалисттик чарышты ам-даа четпес удуртуп турар. Социалисттик чарышка удуртулга өзү барымдалаар, байырал шийчигил болушаан турар. Элзэн хөй районнарда, МТС-терде, колхозтарда болгаш совхозтарда социалисттик чарыштын түнелин доктаамал үндүрбейн, оон ажыктык болуп чоруун хандырбайн турар.

Областың партия организациязынын кол сорулгазы болза, чаа бешки беш чыл планынын талазы-биле партиянын XIX съездинин директиваларын төлөвилдизин көрдүнгөн көдээ ажил-агыйга ниитиниң малын баш санын, оон продуктулуун өстүрери-биле кадды улам беддирер, бүгү көдээ ажил-агый культураларын дүжүттүгү беддирер, мал ажылынын болгаш чер ажылынын ниити болгаш баранын продуктанын улгатыры, колхозтарын организастан, ажил-агый талазы-биле быжыглаары, совхозтарын болгаш МТС-терин ажылын көдээ ажил-агыйга муракчы техниканы болгаш агрозоветкультураны непередириңге үндөзүлээш экижидер болур.

Партия обкому улус ажил-агыйн планнаар айтырылганын талазы-биле дыка четпес ажылдап, обллан болгаш албан организацияларын удурткучулары күрүнө планнарын күсөдизинин чорудулганын контрольдаарын доктаамал боттандыраарын, областың Статистика эргелелинин (начальниги эш Веренин) үчөт болгаш отчётту тургузурунда улуг четпестерин узуткаарын чедиш албайн турар.

Сан-хөө, үндүрүг болгаш чээли политиказын боттандыраарын талазы-биле ажылда улуг четпестер туруп турар. Областың бюджетинин орулгалыг кээш чыл санында-ла күсетинмейн турар. Бюджеттин чарыдалдыг кээш эң ылангыя социал-культуруг хемчеглерин талазы-биле чарыдалды чыл санында күсетинмейн турар. Эрткен үш чылдарын дургузуңда школаларын интернаттарыга көрдүнгөн 13 миллион рубль чарытынмай артакан чорук-биле эптежир аргажок. Коммунал болгаш культуру-амдырал бүдүрүлгелерин тудуунга көрдүнгөн хөректелерин бо чылдын эрткен сес айларынын дургузуңда чүглө 60 хуузу ажылатынган. Сан-хөө, байк албан черлеринде ажил чылдыр чорук болгаш ажилга шактык болуп таварылгалар ам-даа эвээш эвес. Кадрлар-биле кижизидилге ажылын шыгыны экижидер негетинип турар.

Коммунисттик партия болгаш Совет чазак ажылы чоннарын материалдыг амдырал денелдин кө-

дүреринче улуг кичээнгейн салып турар. Чүглө үлетпүр болгаш аш-чөм барааннарынга өртекти чингеткеннен бээр областың чоңу 19 миллион ажык рубльди ойноп алган. Үлетпүрүнүн болгаш аш-чөмнин барааннарын обласче чыл санында-ла хөй санны-биле кирип турар. Бо чорук Советтин Тыванын ажылы чоннарын дугайында партиянын болгаш чазактың улуг сагыш салышкынынын база бир илерээшкини болур.

Областың садыг болгаш белеткел организациялары күрүнениң дузалачынын багай ажылап, ажылынга улуг четпестерин болгаш чазыгларын болдуруп турар. Планнаашкыны кылдар болгаш барааннарын өөртүп чедирерде, чоңун негелдизин, областың экономиказынын болгаш культуразынын өздүдизин өөренип көрбөйн турар. Ычангаш хүн-бүрү хөректелдин барааннары садыгларга үстү бээр чоруктар туруп турар. Облопребсоюзтун болгаш алдын черлерин аш-чөм-биле хандырар черин системазында ажил-агый эвес чорук, самчыгал, бараан болгаш өртектик материалдарын төтөчүлгө чоруктар амдыга чедир узуткаатынмаан болгаш күш-ажылдын сагылга-чуруму куду денелде, кадрлар-биле ажил багай тургустунган.

Партия обкому болгаш ооң бюрозун садыг албан черлеринин ажылына чогуур контроль боттандырбаан, облопребсоюзта, горнопада, районнарда партия эге организацияларынын ролун беддеринче угланган хемчеглерин албайн келген болгаш оларнын партия-организастыг, партия-политиктиг ажылы эки-жилип алырын эвээш дузалажып, садыг кадрларын кижиздеринге кошкок ажылдап келген.

Кадык камгалалыга дөзөвилдизин санында-ла өзүп турар. Областың мергежилдин эми ажылдакчылар кадрларын болгаш медицинанын чаа чөпсөк-херекселдерин ап турар. Тывада чоңун ынакшылын болгаш хүндүлелин чаалап ап турар эми ажылдакчылары эвээш эвес. Ынчалза-даа, ВКП(б) обкому кадды камгалалынын хөгжүдүзүндө экижидеринге бар аргаларын четпес ажылап келген минир ужурады. Медицина ажылдакчыларынын мергежил беддеринин болгаш политиктиг кижизидилгезинин талазы-биле ажил, оларны совет медицинанын чаа чедишиктеринин өөдиринин талазы-биле ажил мырнай четпес чорутуңуп турар. Санитар-профилактиктиг ажил багай организастанган. Эмнелге албан черлеринин тудушкунуң чорудулганын чогуур контроль чок болуп турар.

Совет Тыванын ажылы чоннарын дугайында партиянын болгаш чазактын сагыш салышкынынын бир көсүкү чижээ областың улус өөдирелгезин чыл санында-ла 64 миллион чедир рубльди азы областың бюджетинин дыка хөй кезин болуп турары чайынганча-биле илергейлетинер. Чеди чартык муң өөриңчилер күрүнениң долу хандырылганында туруп турар. Областың школаларына чүглө бо чылдын 253 башкылар келген. Тыва дык кырында өөдирелге номинары парлатын үнгүлзэн. Областың башкы кадрларын белеткээрине улуг ужурудузалагы Кызылдың башкы институту эш Сталинның айтышкыны-биле бо чылдын ажытынган.

Отчёттуг үенин дургузуңда школаларын четкизи дыка калбарган болгаш чеди чылдын бүгү-ниити өөдирелгезин чорутуңуп турар. Областың кайгамчык эки башкы кадрлар өскөн.

Оон-биле кадды, партия обкомунун бюрозун улус өөдирелгезинин хөвөргө удуртулганы чогууру-биле хандырбаан болгаш бүгү-ниити өөдирелгезинин дугайында хоюлууну каржызы-биле үрөп турар (Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чаа-Хөл болгаш өске-даа) районнарда четпестер-биле эптежил турар. Партия обкомунун бюрозун муракчы башкыларын ажылынын дуржулгазын тардып непередириң чеди албаан, школаларда өөдирелге кижизидилгелиг ажылынын шынарын экижидеринче ханылап кирбээ, орус болгаш тыва дыкларын Сталин башкынын өөдирелгезинде кижизидилгелиг хандырып, ол ышкыш-социал-экономика талазы-биле эртемнерни башкыларын эртем-теориялыг денелдин беддерин хандырып шыдаван.

ВКП(б) обкому чер-черин партия организацияларында удуртулганы экижидеринин талазы-биле, оларнын партия-политиктиг ажылынын денелдин көдүреринге дуза көргүзүрүнүн талазы-биле элзэн ажилдарын чоруткан.

Ынчалза-даа, районнарын партия организацияларынын отчёт-сонгулдалыг хуралдарынын, районнарын база хоорайнын партия конференцияларынын айтып турары ВКП(б) обкомунун болгаш ооң бюрозунун ажылында четпестер эвээш эвес бар.

ВКП(б) обкому областың партия школанын ажылын кошкок удуртуп, партиянын кудуку организацияларынын ажылдакчыларын эвээш дуза көргүзүп, оларнын семинарларын болгаш чөвүлө хуралдарын ында-хаая, четпес белеткелди, организастан чок байдал-биле эрттирип турган.

ВКП(б) обкомунун бюрозун кадрларын шийлип алырын болгаш ажилга таарыштыр тургузарынын талазы-биле улуг чазыглары болдуруп турган. Удуртуп ажылдакчыларга четпес белеткелди болгаш эки хынатынмаан кижилерин чорудуп турган. Партиянын болгаш Советтеринин удуртуп ажылынче хөвөргө кадрларын четпес депшиди турган. Кадрларын кижиздеринин талазы-биле обкомун ажылында улуг четпестерин дугайын чамдык удуртукчу ажылдакчыларын талазында партиянын болгаш күрүнениң сагылга-чурумун треп турарынын фактыларын көргүзүп турар.

Районнарын болгаш хоорайнын партия конференцияларынын түнелди агаандан шүгүмчүлөддүн денеленин өзүп турарынын дугайын хөректел турар. Эрткен сонгулдаларга партия обкомунун ооң бюрозун, секретарларынын болгаш килдистер эргелекчилеринин адресинге дыка хөй шүгүмчүлөддүрүн болуп турганы ол дугайын тодаргай көргүзүп турар.

Партия обкомунун сорулгазы болза, бүгү илеретинген четпестерин чийилдирин чедиш алыр; агаандан шүгүмчүлөддүн денелени беддирер, шүгүмчүлөддү кызар, оңу байырал болгаш макталга-биле солдуурун оралдажыр кижилер-биле демисел чорудары болур.

Бистин чамдык партия организацияларында агаандан шүгүмчүлө болгаш бот-шүгүмчүлө ам-даа эки тургустунмаан. Чамдык коммунисттер шүгүмчүлөддү партияны көрбөс, четпестерин чогуур өйүндө илеретпес, а харын-даа чамдыкта оңу чарч чүдүлөр болу. Партиянын Биң-Хем райкомунун секретары турган эш Огаркин коммунистерниң шүгүмчүлөддү саналдарын болгаш Курбанкынын область конторазынын эргелекчизи эш Афонин шүгүмчүлөддү партияны эвес көрүп турганнар.

Партия обкому болгаш оон бюрозун бот-шүгүмчүлөддү болгаш агаандан шүгүмчүлөддү четпес деткип, чамдык айтырылганын шийтпирлээрде чугула принципалдык болбайн турганын чугаалаар керек.

Коммунистерни партиянын болгаш күрүненин чамдык шынгын сагыры өзү чурумга кижизидер, политиктиг серемчиленин беддер, суд-истелге органнынын ажил чорудулганын экижидер талазы-биле партия обкомунун болгаш чер-черлерде партия организацияларынын мурунда харысалгалыг сорулга туруп турар.

Чер-чер Советтеринин ажылын экижидер талазы-биле ВКП(б) обкомун элзэн хөмчеглерин чоруткан. Ындык-даа болза, партия обкому, хоорком, райкомнары совет болгаш ажил-агый органнынын ажылы чөпсөк хуралдар хоралыг практикадан ам-даа чарылбаан, ол органнын быжыглаарынын, ажил-агый политиктиг сорулгаларын күсөдир дээш оларнын ролун болгаш хараысалганын беддеринин орунунга ол сорулгаларын чүглө боттарынын күжү-биле шийтпирлээрин ам-даа үргүлчүлөп турар. Ындык практика болза, совет ажил-агый черлеринин ажылдакчыларынын инициативазын кудуладып, оларга харысалга чок байдалды тургузуп турар. Партия обкомунун бюрозун совет органнын кадрларын шийлип алырын чамдыкта эки көрбөйн турган. Советтеринин организастан-массалыг ажылын денелдин беддерин, ажилчы чоннарын, көдээ, районнар, хоорайлар Советтеринин болгаш область Советинин күсөкнарын ажилчы чоннарын калбак массалары-биле харылааны быжыглаарын чедиш албаан.

ВКП(б) обкому комсомол организацияларын удуртурун четпес боттандырып турган, комсомолчуларын болгаш бүгү аныктарын ажил-агый болгаш культура тургузушкунуңга идепкейлиг киржириңче кошкок мобилизастан, комсомол кадрлары-биле ажилче шоолуг кичээнгей салбайн турган.

Тыва областың дөрткү партия конференциясы

ВКП(б) Тыва обкомунун ажылының дугайында

ВКП(б) Тыва область комитетинин секретары эш С. Н. Токанын

отчёт илетнелинден

(Төнчүзү. Эгези 2 дугаар арында)

экижидерия партия обкому чедип ап шыдаваан. Областың профвилелдер чөвүлели (даргазы эш Воеводин) болгаш профвилелдериниң область комитеттери ажилчыннарны болгаш албан хаакычтарын аразында социалистик чарышты калбартыры багай удуртуп, ажилчы чоннарның материалдыг амьдыралын бүрүн хандылар дээш четпес демсежиң, культуру-чырыдышкының ажилдарны кошкак организастап турар.

Областың партия организациясы коммунист болгаш партия кижигүнү эвес кадрларның политиктиг өөредилгезиниң талазы-биле ажилды эээн экижиткен. Партия чырыдышкынын четкизи калбарган болгаш өөренип турарларның саны көвүдөөн. ВКП(б)-ниң Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл, Каа-Хем райкомнары партия чырыдышкынын четкизиниң ажилчыне улуг кичээгенин салып, чамдык политиколарының, бөлүмдериниң, пропагандистериниң ажилын чуугаалайып турар болгаш партия эге организацияларына, большевизмин тегүзүп болгаш теориясын бот-өөредилге-биле өөренип турар коммунистерге дуза көргүзөр талазы-биле тодаргай шийтпирлерни үндүрүп, оларга лекциялар, илеткелдер болгаш консультациялар номчурун организастап турарлар.

Ындыг-даа болза, ажилдың ол харысалгалыг адырында бар улуг четпестерни чок кылырын ВКП(б) обкому чедип албаан. 1951—1952 өөредилге чылында партия чырыдышкынын четкизинден дыка хөй дынакчылар үнген. Дыка хөй коммунистер каа-даа өөреничкен. Пропаганда ажилының дуржулгазын кошкак непертерип турган. Элези хөй бөлүмнөргө болгаш политиколарга кичээлдер үстү турган. Чамдык пропагандистер өзү барымдалап, боттарының лекцияларын чамдыкта бистик чуртта коммунистти тургузгунуң, күш-ажылды болгаш хөй-нитиниң өнчүзүн социалистик өсүү-көрүүгө кижизидериниң, улустарның найыралын моон соңгаар-даа быжыгларынды, кижилериниң меделелинде капитализмин болгаш феодализмдин артыкчыларын алып тилээриниң, Тывада социалистик чаартылганы доозарының сорулгалары-биле холбаштырбайн турар.

Ол бүгү четпестериниң барын партия обкомунун, оон пропаганда болгаш агитация килдизиниң хыналдазын кошкаа-биле болгаш чер-черлерде партия организацияларына кошкак дузалайып турганы-биле тайылбырлар.

Партия обкомунун ажилында улуг четпестер болза, коммунистериниң нити өөредилгениң школарына өөредип тургаш бижикче өөредириниң болгаш бижик билирин экижидериниң херээнче база ол ышкаш комсомол чырыдышкынын четкизиниң ажилчыне кичээгенин четпес салып турганында болур.

Партия кадрларынды болгаш бүгү ажилчы чоннарның коммунисттиг кижизидилгезиниң талазы-биле эң чугула роль лекция пропагандазына хамааржыр.

Ынчалза-даа, лекция пропагандазы коммунистериниң, интеллигенциянын болгаш бүгү ажилчы чоннарның өзүп турар негелделеринден ам-даа чыдып каап турар. ВКП(б) төөгүзүнүн, диалектиктиг

болгаш төөгү материализминин, политэкономиянын талазы-биле лекцияларны кончуг эвээш номчуп турар. Тыва дылда лекцияларның саны дыка эвээш.

Агитация ажилының чамдык экижиделерин демдеглевишаан, ажилчыннарның, колхозчуларның болгаш интеллигенцияның ортузунга чорудар массалыг агитация дайынчы болгаш чедингир характерлиг болурун ВКП(б) обкому чедип албаанын чуугаалайып керек. Ажилчы чоннарның политиктиг меделелин бедилериче болгаш, Тывада социалистик чаартылганы доозарының темпизин дүргедеринче оларны мобилизастаарына, кижилерин меделелинде капитализмин болгаш феодализмдин артыкчызын ууткаар демселсе ол политиктиг агитацияны четпес ажилгап турар. Чамдык партия организациялары политиктиг агитацияны ролун кудуладарын үргүчүлөп, ону чүгө будүрүлгө дугайында беседаларже хуулдуруп турарлар. Политика-массалыг ажилды чамдыкта чонунуң национал талазы-биле онзагай байдалын, назызын барымдалавайн чорудуп турар чүүлдер бар.

Ам область 4 область болгаш 7 районнар солуннарын үндүрүп турар. Оларның ажил-чорудулгазын анализтевишаан, партия обкомунун удуртулганын четпезиниң түнелинде «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннар идеолог айтырыгларын талазы-биле ТК-ның айтышкынын четкизи күөсетпээн, парлап турар материалдарының идея-политиктиг болгаш литературалуг деңгелин бедилерин чедип албаанын демдеглээр керек. Солуннарга грамматика, сөс тургузуунуң талазы-биле болгаш чамдыкта политиктиг чартыгыларын болдуруп турар. Областың амьдыралын, партия организацияларының ажилын, социалистик чаартылга дээш ажилчы чоннарның демселелин, үлөтүрүнү, көдээ ажил-агыйнын, культураның айтырыгларын солуннар кошкак чырыдып турар. Редакцияларның ажилчы болгаш көдээ корреспонденттер-биле харылазаары багай, оларны солун ажилына кошкак кириштирип турар.

Культура-чырыдышкын албан черлери сан талазы-биле өскөн болгаш оон ажилында чамдык экижиделер бар-даа болза, культура-чырыдышкын ажилы областа нити-биле ам-даа дыка куду денделер турар, ажилчы чоннарның үргүчү өзүп турар негелдезин харылавайн турарын минир керек. Чурт камгалалының болгаш күш-культураның ажилы областа кончуг кошкак калбарып турар.

Төгү, литература, дыл институтунун ажил-чорудулгазында улуг четпестер бар. Ол институт тыва улустун төөгүзүнүн талазы-биле чангыс-даа ном үндүрбөөн. Харында институттун чамдык эртем ажилдакчылары (эшгөр Сейфулин, Чадамба) солуннарга бижөөн чүүлдеринге болгаш лекцияларына политика талазы-биле улуг чартыгыларын кылып турганар, ол чартыгыларны обком кончуг озадалп эткен.

Областың радио информация комитетинде болгаш кинофикациянын область эргелелинде четпестер болгаш чартыгылар бар болуп турар.

Литература хөгжүлдэин удуртуп талазы-биле ВКП(б) обкому улуг чартыгыны кылган.

Идеолог ажилының бир харысалгалыг адыры болза, областың национал театрының ажил-чорудулгазы болур. Оон чогадыкчы ажилдакчылары чыл бүрүдө амгы үениң темазына хамаарышкан бедик шынарлыг шийлерин түндүр дугайында ВКП(б) ТК-нын айтышкынын күөсетпээн. Тыва бөлүктүн репертуарында Тывада социалистик чаартылганы көргүзүп турар шийлер чок. Областың театрында идея-даа, уран-чечен-даа ажилдарның үстүп турарының чыдаганы болза, идеолог ажилында ол адыры обком партияжи удуртулга-биле хандырабаанында.

Областың партия организациялары сөөлгү үедө интеллигенция-биле ажилды экижиткен. Бо талазы-биле партияның Кызыл хооркомунун, Каа-Хем болгаш Таңды районнарының эки ажилын демдеглээр керек. Олар интеллигенцияны хуралдарын, лекциялар, илеткелдер номчулганын үргүчү кылып турар апарганнар. Интеллигенцияны хөй кезин партия чырыдышкынын четкизинде болгаш марксизм-ленинизмдин теориясын бот-өөредилге-биле өөренип турар.

Ындыг болза-даа, чамдык районнарда ол байдал чогуур деңгелинде турбайн турар. Сүт-Хөл районга интеллигенцияны хуралын чангыс-даа катап кылбаан, оларга илеткелдерин болгаш лекцияларны эвээш номчуп турар.

Херэеженнерни бүдүрүлгө болгаш культура ажилына бүрүн кириштирери-биле оларның ортузунга партияжи-политиктиг ажилды могаг чок чорударын партия негеп турар.

Ол негелдени чамдык районнарда саргывайн турар. Ынчангаш трудовденниң минимумун күөсетпейн турар азы колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпейн турар херэежен колхозчулар эвээш эвес, үлөтпүрдө ажилдап турар херэеженнер кончуг эвээш.

Обкомунун бюрзу болгаш эң ылангыя секретарылар удуртулганын канцеляржи аргазындан ам-даа адырлып ап шыдавааннар. Бюрога чуугалажыр айтырыгларын чамдыкта эки эвес белекеп турган, ынчангаш ол талазы-биле үндүрүп турган шийтпирлери эки бодап кылдынаан болулар чүүлдер турган. Партия обкому болгаш оон секретарылары партия хооркомунун болгаш районнарының делеглерин болгаш меделерин оперативчи эвес шийтпирлеп, коммунистерниң болгаш ажилчы чоннарның чамдык хомулдарын шийтпирлээрин саададып турган.

ВКП(б) обкомунун сонгарладып болбас сорулгалары болза, партияжи ажилдың практиказын эки байыдыры, райкомнарга, хооркомга болгаш партияның эге организацияларына бүгү талалыг дуза көргүзери, партия, совет болгаш ажил-агый органаарының ажилын контрольдарын күштелдирери, кадрларны шийли алырынын, таарыштыр тургузарынын болгаш кижизидериниң сталинчы принциптин шынгы сагыры, областың партия организацияларына бот-шүгүмчүлөлдү бүгү тала-биле хөгжүдери болур.

Колхозтун Каык-Хөлдө бригадында Туран МТС-тин Сталинец-6» деп 2 комбайнны ажилдап, комбайнерлар Осипов, Лопатин оларнын харысалга чогулдан га бурзуунде чидирги 4 центнер чедип турар. «Кызыл сылдыс» колхозтун гараа кестирер 5 машиналарының үжү урелип, чүгө ийизи ажилдап турар: Ында 2 комбайннар— «Самоход», «Сталинец-6», ажил нормазын ыракта-ла күөсетпейн турар. Комбайнерлар Семёнов, Полухин оларнын хынамча чогулдан сентябрь 16—17 хүнеринде шуут ажил чок болган.

Организастиг удуртулганын кошкаандан ол колхозтун гараа арылгала 4 машиналары хүн нормазының чүгө чарткы хуузу—6 тоинаны арай болурда күөседип турар. «Кызыл сылдыс» колхозтун хону ажилында оон-даа өске улуг четпестер бар. Ылангыя комбайндан алган дүжүттү урар, ону күрүнеге дужаары-биле белекеп кургадыр шаңнары безин чок, ону хүн-бүрү удур белекеп ап турар.

Районда дүжүт алышкыны кончуг орай эгелээр, амгы үедө тарааны ажаап алыр өй эртип, оон сывы углуп турар апарган. Ол дээрге, чидиргини тыптыр бир кол үндезини болуп турар. Ленин аттыг колхозта комбайн-биле кестинген шөлдерни дырбатпайн турар. Чидирги-биле демисел районун кайы-даа колхозтарында кошкак тургустунган.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Нитиниң өнчүзүнүн самчыгачкыларын харысалгаже

Көдээ ажил-агый артелинин Уставын каржызы-биле урөп, нитиниң өнчүзүн оорлап самчыгачтар чоруктар-биле демиселди Өвүр районун Дус-Дагда «Торгалыг» колхозтун баштаар чери чорутпайн турар. Чижээ, бо чазын Ирбитей деп черин аксынга тараа тырып турган бригадала 2500 килограмм чингетараа үрезин чоруткан. Ук бригада 48 ганы тарыдывс деп медээ кириген. Бригадалар дедир дужааган үрезини оон казырга 768 килограмм үрезин чок болганын июнь айда болган колхозчуларның хуралында илереткен.

Оон соонда колхоз баштаар черден хемчег-даа албаан, үе ынчип эрттип-ле турган. Ол аразында ревизия комиссиязындан хыналда чорудуп, тарааны хемчээп көөрге, ол бригада 48 ганы тарываан, а 38-ле ганы тарааны илерээн. Ынчангаш 1350 килограмм үрезин чок болуп турар.

Ук тарааны бригадир Шагбажаа биле Ирбитей аксынга бөлүктүн удуртукчузу турган Сендажы олар төчөгөлп ажыгалааның фактылары толаргай болуп турар. Бригадир Шагбажаа 63 килограмм тарааны Сендажыга бергеш, оон хром идик алган. Оон ынай олар боттары хуузунда-даа ажыгалаан, улустарга-даа берип турганы илерээн. 400 килограмм тарааны ажил кылып турган улустун чеминге херелгезин болгаш тараанын шыныры куду болуруга, чажар нормазын үлгүлүгүр бис деп кажар арга херелеп турза-даа, 1350 килограмм тарааны олар оон-биле канчап-даа дуглап шыдаваастар.

Эвээш тараа тарааш, хөйүн кылдывс деп меде медеэ кирип үрезин тарааны хуузунда төчөгөлп ажыгала кижилер дугайында колхоз баштаар чер шийтпирлиг хемчег албайн, чызылп турары окта болбас. Бо дугайында колхозчуларның негелден улгадып турар. Көдээ ажил агый артелинин Уставын урөп, нитиниң өнчүзүнө хора чедирип турганнарга дарый харысалга көргүзөр ужурулуг.

В. БЮРБЮ.

Хереглекчилерин негелдезин хандылар

Кызыл-Тайга дээрге, Барыин-Хемчик районун ыраак сумуларын бирээш. Суму төвүнде эге школа база бар, амдызында хуу амьдыралдыг чурттагыч чон, оон ынай «Победа» колхозтун малчынары дыка хөй хереглекчилер ол левискээрде чурттап турар.

Суму төвүнде эш Шидижик эргелекчилик магазин бар, ында бараан шуут чок эвес-ле, харын, Ынчалза-даа чонунуң культуразынын бедээни-биле оларнын негелдезин чыд азы ай эвес, харын хүн бүрү улгадып турарын кым-даа билир.

Улетпүр бараннарының талазы-биле чонунуң калбак хереглек бэрааннары районунда складтарында сынышпайн турунда, ону эш Шидижик чүгө чалгазы-биле ап шыдавайн турар. Ол-даа канчаар, бир яны айтырыг-дур. Суму школазын өөреникчилери күрүнө хандырылганында турар болгай. Ол чугула сорулганы безин эш Шидижик үнелеп көрбөй, магазиниң шоочалар каапкаш, үр үелерде улчуп чоруп бээр таварылга чангыс эвес удаа болган.

Чоокта-чаа районун инспектору эш Базыр-оол командировкалап келгеш, магазинниң ажилын экижидеринге кандыг-даа дуза бербээн. Ол дээрге, райоо даргазы эш Тондарның чөгеничиг удуртулганын база бир фактызы болур.

С. ДАВАА-САМБУУ.

Ревизия комиссиязы каян ажилдаарыл?

Кызылдын көдээ районун Көк-Тейде «Совет Тыва» колхозтун ревизия комиссиязы эрткен чазын колхозтун өтчөг-сонгулдалыг хуралындан сонгуткандан бээр ажил чорутпаан. Ревизия комиссиязының даргазы эш Кумзат-оол бодунун кижигүннерин эвилелдеп, колхозтун сан-хөөзүнүн, ажил-агыйнын байдалын хынап көрүп, четпестерин ийшаанда илередиң, оларны узуткаар талазы-биле баштаар черге дузалажыр дугайында ажил чорутпаан.

Колхозтун сан-хөөзүндө, ажил-агыйында көдээ ажил-агый артелинин Уставына таарышпас чүүлдер бар. Чижээ, колхозтун кассазында каш муң рубль-даа чиккен, ийи ажил ады өлгөн болгаш бир аът чиккен, тудугга белеккээп ыяш материалдарын хуузунда ажыгалар чүүлдер хөй болуп турар. Бо бүгү чүүлдерин ревизия комиссиязы анаала көрүп эрттип турар.

С. ЛАГБА.

Колхозтарга большевикчи удуртулганы күштелдирер

Барыин-Хемчик районун Кызыл-Тайга сумуга турган «Кызыл сылдыс» болгаш Хөндөл сумуга турган «Победа» колхозтар бо чылын чангыс «Победа» колхоз кылдыр катышкан. Ук колхозтар катышканынын сөөлүндө кижиги болгаш тыртар күш талазы-биле улуг күштүг колхоз болу берген.

Чаа тургустунган колхозту шынар удуртукчу-биле хандылар төлөздө, колхозчулар боттарының нити хуралына көдээ ажил-агыйнын специализи Салчак Даржааны дарга кылдыр сонгуп алганнар. Олар чаа дарганы сонгуп тура, ол удуртулганы дыка экижидер, колхозтун ажил-агыйны сайзырап, организастиг тургузуу улам быжыгар дээрзинге быжыкы-биле идегеп тураннар. Ынчалза-даа, колхозчуларның ол идея боттанмайн барган. Колхоз баштаар чери болгаш оон даргазы эш Даржаа удуртулганын большевикчи аргазын практика-биле шынар холбаштырбайн, колхозчу массага болгаш активтерге даянмай, чааскаан хөдөйлөп, чүгө-даа чедиппейн турар.

Оон уламындан колхозтун колкол планын ажилдары күөсетпейн турар болгаш черле нити ажил экиживейн турар. Бүдүрүлгө планын өзугаар колхоз бо чылын 23 чуртталга бажынары тудуп алыр турган болза, ам чылдың хөй кезин эрттип турда, чүгө 4 бажынын тудуу доозулган болгаш 7 бажынарын ханазын тудуп каан болуп турар. Культура амьдыралың болгаш бүдүрүлгениң 3, мал ажилының 4 тудуулары денди оожум темп-биле тунунуп, мынчага чедир чангыс-даа ажыгалада кирбээн. Тудуг бригадында 70 кижиги бар деп санатынын турар, а керек кыпында каш-ла кижиги ажаап турар болгаш оларнын хөй нуруузу ажилдавайн турар. Тудуг материалдары белеккээри-биле Шыравулак деп черже көже берген коммунистер Маадыр-оол, Дамбыл-оол олар колхозка ажыктыг кандыг-даа ажил кылбайн, тайга кезип айнаарына, аалдар кезип арагалаарына өйлөшкөнөр. Ол бүгүнү көрө тура тудуг бригадир коммунист С. Сүрүн ажилды экижидер талазы-биле чүңү-даа кылбайн, харын боду арагалар, «менээ арага керек, белек болза, экелер, белек эвес болза, хайыңдырчың» деп улуг дужаап, бодунун ажилын 2—3 хонуктарда ээн каггаш чоруп турар.

Колхоз бо чылын мал чем белеккээриниң планын чедир күөсетпээн. Сентябрь 15-ке чедир сизген белеккээриниң планы 50 хуу, силос салырынын планы чүгө 42 хуу күөсетип турар. Колхозтун кол сизген шөлү болур Хөндөл Аксының канчаар-даа аажок терең сизгенин кезип алырынын орунуга, колхозтун шээр мал фермазынын эргелекчи коммунист К. Чүмбүү бодунун туразы-биле олче кадарчылары көжүрүп кирип болгаш ол сизгенин ам мал таптай басып каапкан. Мал кадарчыларындан сизген кезериниң бир бригады бар болуп турза-даа, оон киржикчилери сизген ажилы кылбайн, анаа-ла аалдарында олуруп турарлар. Делег, Бады-оол ышкаш чамдык кадарчылар боттары хуузунда сизген кезип ап турар.

Дүжүт ажаап алышкынын болгаш күрүнеге тараа белеккээрин ажилдары ол колхозта эң-не куду денделде чоруп турар. Сентябрь 15-ке чедир дүжүт ажаап алышкынын 27 хуу, күрүнеге тараа белеккээриниң планын 22-ле хуу күөсеткен. Ол чугула ажилдың ынчаар хожудап турарын чүңү-биле тайылбырлап болурул? Ол болза, хамыктың мурунда колхоз баштаар чери колхозчуларны дүжүт ажаап алышкыныне мобилизастап шыдавайн турарын болгаш черле колхозта күш-ажылдың организастиг эвезин көргүзүп турар. Ховуларда хөй тараа үдөрөп турда, бир дугаар бригадала чүгө 6—8 кижиги ажилга эгеп, колхозчуларнын хөй нуруузу аалдарында анаа олурар, а оларны бөлүп ажилдадыр дээш колхоз баштаар чериниң даргазы эш Даржаа 2—3 хонукта аалдар кезип чортуп турза-даа, кандыг-даа түнел чок болуп, харын тараада ажилдап турган каш кижилериниң саны улам кызырылп турган чүүл бар.

Ажилдын бергедеп турарын барымдалааш, боттут хемчеглер шийтпирлеп алыры-биле колхозчуларның хуралын чыыр дээш райондан барган төлөзлөр арга-сүме кирирге, колхоз даргазы Даржаа демги-ле ховуда каш кижизинге баргаш, оларнын биле-даа чуугаалашпайн, чүгө аът кырындан бригадирге ужурашкаш дедир чедип келген. Колхоз баштаар чериниң болгаш колхозчуларнын нити хуралдарын кончуг эвээш чыылдырып турар, а бригадаларнын хуралдарын мырынай-ла чорутпайн турар. Бригадаларнын бригадирлеринден болгаш өске-даа ажилдакчылардан тодаргай негелде салбайн турарынын хараазы-биле олар болза, бригадаларга күш-ажылдың сагылга-чурумун дьнызыдар, бүдүрүкчүлүгү бедилер, онаашкан ажилына ээ-харысалгалыг болуп чорукту күөсетпейн турарлар.

Колхозта күш-ажыл кылып шыдаар бүгү колхозчуларны колхоз бүдүрүлгезиниң ажилчыне хараа тутпайн турганындан 1952 чылдын бирги чартында 153 кижиги трудовденнериниң минимумун күөсетпээн, 100 кижиги колхоз бүдүрүлгезинге шуут ажилдаваан.

Колхозта ажилдың үчүдө кончуг багай тургустунган. Колхозтун бухгалтери коммунист эш К. Бадыра колхозчуларнын трудовденнериниң шынавайн турар. Тудугга ажилдап турар Халбан-Кулак, Самбуу, Олчат-оол, Кызыл-оол олар майнын 19-тан эгелээр июньнун 15-ке чедир ийи бажынын тудуп тургускан турбуже, оларнын трудовденнери шуут демдегелетинээр. Бо чылдың мартта колхозка кирген 60 ажыг өрөгелерин кандыг-даа үчүт-данзызы чок болгаш оларнын колхозка салыр ужурулуг 50 баш малдары амга чедир эзелериниң холунда турбушаан.

Колхозтун ажил айттарын улустар кам чок эдилеп турар. Ол айттарны бригадаларга болгаш ажилдап турар кижилерге быжыгалап бербэни-биле кижиге болган туразы-биле мунуп, боттарының амы-хуу ажилдарын кылып чоруп турар болгаш нити кадат-биле хандырабаан. Оон уламындан ховуда бир, ийи дугаар бригадаларда 3 ажил айттары амдыгаштан тургузу азыраарыне кирген.

Фермаларда малдан үнер продуктуларын колхозтун орулгасы кылдыр кирип алырының болгаш оларнын чырыдалынын документилери будулдук. Чоокта болган ревизиядан илерээни болза, инек мал фермазынын бүдүрүлгө планы чок, малдан кирип алыр продуктуларынын нормазы доктаатынмаан болган. Саржаг, аржык дээр ышкаш продуктуларын баштаар чериниң-даа, колхозчуларнын хуралынын-даа чөпшээрли чокка ферма эргелекчи эш Бады-Бургут магазинге дужаагаш, далган садып ап турар. Ол далганы болгаш ашка хөрөгенин кайнаар чарыгдары билдинмес.

Колхоз даргазы эш С. Даржаа бодунун алыр шалынындан аныгда 1337 рубльди самчыгдан болгаш хуу ажилды төрөли Дыдайга 10 литр сүттү, 10 килограмм чингетарааны бодунун туразы-биле чөпшээр берген. Ол ышкаш колхозтун бухгалтери Бадыраада 1484 рубль онаажып турар.

Колхозта партия организациянын секретары эш Бадаакай бо четпестерни болгаш таарышпас чоруктарны көрө тура кандыг-даа хемчеглер албайн келген. Дүжүт ажаап алышкынын үезинде партия организациязын колхозту тараажылар ортузунга полит-массалыг ажилдарын калбартпайн, социалистик чарышты организааставайн, мурнакчыларын дуржулгаларын непертерпейн келген. Коммунистерниң хуралдары үргүлү болбайн, ажилда четпестерни шөлээлиг шүгүмчүлөглө таварыштырбайн келген.

Районунун бир улуг колхозунун ажилында мындыг четпестер туруп турда, район организацияларынын талазындан хемчег албайн турар. Колхозтун ажилында улуг четпестерни, көдээ ажил-агый артелинин Уставын урээр чоруктарны узуткаар болгаш колхозтун организастиг, ажил-агыйн быжыдар дугайында районун удуртуп организацияларындан боттут хемчеглер алыры негетинип турар.

А. ЧЕЛДИГ-ООЛ.

«ШЫННЫҢ» МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Школа тудуун дүргедедир“

Бо чылдың августун 6-да үнген «Шын» солунга «Школа тудуун дүргедедир» деп эгелиг чүүлге Өвүр районун «Коммунизмче орук» колхозта эге школанын чаа өөредилге чылынга белеккээлине четпестерин шүгүмчүлээн. Ол чүгүдү Өвүр район Сөвединиң күөскомунун хура-

лынга чуугаалашкан болгаш школанын белеккээлине дүргедедириниң хемчеглерин алган. Ам ол школанын белеккээли доозулган деп Өвүр район Сөвединиң күөскомунун даргазы эш Айдын-оол «Шынның» редакциязына харылаан.

Улус демократиясынын чурттарында

Кыдат ажилчынар металлдарнын камналгазы дээш демисежип турар

ПЕКИН. Сонгу-Чөөн Кыдаттын будурүлгелеринде калбарга чиг-эттин камналгазы дээш шимчээшкн улуг кемчээлдин-биле өзүп турар. Чижээ, даг заводунун будурүлгелери бо чылдын ийи дугаар чартында 550 муң ажыг тонча гоаян өртээ-биле деннежир металлдарны, ыяш материалдарын, оттулар чүдүдү, резинаны, чиг-хөөвөнни болгаш өске-даа материалдарны камнап алып деп хүлээнгенер. Ычангаш даг заводунун будурүлгелеринде ажилчынары болгаш алба-хаакчыттары чиг-эт камналгазынын каш тодаргай кемчелерин ажалдап кылганнар.

Польшанын сейминге болур сонгулдаларнын мурнуу чарында

ВАРШАВА. Польша Улус Республикасынын конституциянын болгаш сонгулдалар дугайында дүрүнү өзүгаар сентябрь 19-та Польша Улус Республикасынын сейминин депутаттарына кандидаттар депшилгенине холбаштырган ажилчы чоннарнын хуралдары бүгү чуртка эртен.

Польша улустун улуг огул, Польшанын катшыкан ажилчы партиязынын Топ Комитетинин дэргасы Болеслав Берутту хоорайларынын болгаш суурларын ажилчы чоннары бир дугаар кандидатка чангыс эп-сеткил-биле депшиткен. Сейминин депутаттарына национал фронтунун кандидаттарын чер болганда хуралдарга улуг көдүр-лүшкүн-биле бадыткап турар.

Албанияда бижик билбес чоруктун узуткаашкыны

ТИРАНА. Бижик билбес чорукту узуткаар демиселдин ийги республика конференциясынын Тиранада ажилчынары-биле холбаштыр «Башкым» солунун бижип турары болза: «Бижик билбес чорукту беш чыл дургузунда узуткаар деп лозунгуну адаа-биле конференция эрттер. Бижик билбес чорукту узуткаары дээш демиселге чедип алдынган түн-нелдер болза, ажилчы чоннарнын калбак массаларнын культурулу-

га, ол цех эрткен чылын муң тонна хире демир артынчызын болгаш үрей кылган кезектерни ажалдап кылган. Эрткен чылдын январьдан бо чылдын июньге чедир үенин дургузунда 200 чаа станоктар өртээ-биле деннежир улуг түнүк күрүңге камнап берген. Ол-ла заводтун чехоладан кезектер ажалдап кытыр чехи бо чылдын ийги чартында 20 тонна ажыг чести камнап алырын хүлээнген.

Сонгу-Чөөн Кыдатта Н заводтун коллективни күш-ажылдын чаа методтарын шингээткени-биле 200 тонна чех-соланы, 50 тонна коргулчуну камнап алып аргалыг болган.

Сонгу-Чөөн Кыдаттын өске-даа дыка хөй будурүлгелери чиг-этти хөйү-биле камнап алырын чедип алган.

Имге ол ышкак маршал Ракосовскийнин, политиктиг партияларынын болгаш хөй-ниити организацияларынын ажалдакчыларынын, күш-ажылдын, партияжи болгаш партияжи эвес мурнакчыларынын, эртеминин, уран-чүдүлдерин болгаш культуранын ажалдакчыларынын база өскелерин-даа кандидатуралары депшитинген.

Сейминин депутаттарына национал фронтунун кандидаттарын чер болганда хуралдарга улуг көдүр-лүшкүн-биле бадыткап турар.

Бижик билбес чорукту узуткаары дээш демиселге чедип алдынган түн-нелдер болза, ажилчы чоннарнын калбак массаларнын культурулу-

Бо нылын бижик билбес чорукту узуткаарынын курстарына 74 муң ажыг кижи өөренир.

КИНО

Аныяк ажилчынар дугайында кино-чурук

Бистин областын кино театрларынын экранында «Амыдыралче уткуштур» деп өнүгү кино-чурук үнүп эгелээ. Ол кино-чурукта совет чуртун аныяк ажилчыны ангызынын дугайын көргүзүп турар.

Коммунист партия болза, СССР-нин ажилчыны ангызынын кур күжүн, коммунизм тургузушкунунун аныяк салдакчыларын белеткээринче болгаш кижизилдеринче улуг кичээлгенин салып турар. Аныяк оолдар болгаш урулдар ус-дарган училищезинге өөренип тургаш, чедип алып мергежилгенине эң чыгула херектиг билишкннерин шингээди ап турарлар. Училищезин билишкннерини шингээди ап, кижизилдигини эрткен сөөлүнде олар Төрөөн чуртунун шынчы оолдары болгаш кыстары болулар.

оларнын коммунистг ниитиледдин идепкейлиг тургузуучулары болурун күзээп чүткүлдери эки көргүстүнген.

Кинонуң көргүзүлгези ус-дарган училищези биле нахимовчуларнын бут бөмбүнүн командаларынын аразында ужуражылгазы-биле ажилчынар. Адыш-каскашкыннары, ыгышымзэн динмирлеп-ле турар. Нахимовчулар 3-2 санныг болуп, училищезин команданын алып турар. Ус-дарган училищезинде өөреникчи Маруся Родникова команданы дээш кымдан-даа артык азырп турар.

—Оожумнап көр, Маруся, оожумна, — деп, мастер Басов уругну оожуктуруп турар.

— Оожумнап харымн чогул, «аарыш тур мен»—деп, Маруся катырар.

Оюн изиг түлүк чоруп турда, училищезин директору Семен Ильич көстүп келер, оң чаа-ла Москвадан эеп келгени ол. Ол кырган мастер Василий Васильевичини чанынч кожа олуруптар, ону хүндүл-биле училищезинде «Вася ирей» деп адап турар.

—Экелдинер бе? — деп Семен Ильичини кулаанче ээпип айтыр-гаш, болу-ла харыялаптар: «Экелген-дир силер, экелгенинерни ары-нардан-на көрүп тур мен».

Ол аразында бут бөмбүү төвер шөлде оюн изиг-ле чоруп турар. Ус-дарган училищезинин команданынын халдакчыларынын бирээзи Паша Сычёв бир бөмбүктү нахимовчуларын эжиниче кирип тепкеш, оюнун санын деннештириптер.

Бо бичини үзүндүзү-ле көрүкчүнү кино-чуруктун кол маалдырлары Маруся Родниковадан изиг, дүрген; Паша Сычёвту оожум, чүткүлдүг аажы-чаны-биле таныштырыптар.

Семен Ильич Москвадан училищезиниң амдырылында солун чаа чүдүлдү чедирип келген. Ол бодунун кабинетинде мастерлерни болгаш өөреникчилерни чыгаш, оларга чаа станоктун моделин көргүскеш, шак ындыг 10 станоктарны күрүңе чагы-биле кылып үндүрерин училищезинде даасканын медделгэн.

Өөреникчилер хөлчөк өөрүүрлөр, ыналчалжак: «Шыдаар ирги бис бе?»—деп чигинип турарлар. «Чүгө шыдаас деп бис? Ажалдап өөренип албаанымыс ол бе? Ажырбас, шыдаар бис. Станоктун эң чыгула кезектерин заводка кылып болганда ажырбас»—деп директор оожуктурар.

И. В. Сталиннын чогаалдарынын тому словак дылда

ПРАГА. Чехословакиянын Брати-славада «Правда» деп ном үндүрер чени И. В. Сталиннин Чогаалдарынын 5-ки томуун словак дылда парлаан.

Азия болгаш Оожум океан чурттарынын тайбың талалакчыларынын конгресин чыгылдар талазы-биле комитетке болган парлаалга конференциясы

ПЕКИН. Азия болгаш Оожум океан чурттарынын тайбың талалакчыларынын Конгресин чыгылдар талазы-биле Белеткел комитетинге сентябрь 20-де парлаалга конференциясы болган.

Белеткел комитетинин секретариатынын төлөөлекчизи Фань Чан-цзян Конгресске белеткелдерин чоруп турарынын дугайын парлаалга конференциянын чугаалааш.

Азия болгаш Оожум океан чурттарынын тайбың талалакчыларынын Конгресинге киржири-биле сентябрь 19-ка чедир Пекинде келген төлөөлери саны 101 кижи болуп турар деп Фань Чан-цзян медделгэн. 162 төлөөлөр орукта чоруп орат. 87 төлөөлөр боттарынын чурттарындан үнер чөпшээрелдерин ап алган болгаш ам удавас чедип келер. Ычангаш, кыдат төлөөлөр-биле кады (30 кижи) Конгресске шупту 380 кижи тодаргай киржи, оларнын иштинден 346 кижи шиптирлээр болгаш чөвүлээр эргелиг төлөөлөр. 14 кижи—Тайбыңнын Бүгү-делегей Чөвүлелиден, профвилелдеринин Бүгү-делегей федерациясындан болгаш херээженеринин демократтыг Бүгү-делегей федерациясындан чалатырган аалчылар болгаш 20 кижи Конгресстин ажилын белеткээр кижилер болуп турар.

Ычангаш, чамдык чурттарын, чижээлээрге, АКШ-тын, Япониянын, Пакистаннын, Тайландын, Филиппинеринин чагырыкчы бөлүктөрүн Конгрессти болдурбас деп кызып орадалгашкан болза-даа, Конгрессти чыгылдары хандырттыган-дыр деп Фань Чан-цзян медделгэн.

Төлөөлери Конгресске чорутпайн турар чазактарын ындыг чурттарда амгы үеде төлөөлөргө чурттан үнүп чоруур паспорттар тыпсыры дээш улустун калбак шимчээшкнн чоруп турар деп Фань Чан-цзян медделгэн.

Конгресстин төлөөлери болза, боттарынын чурттарынын чоңунун калбак кезектерин төлөөлөрлер. Конгресске боттарынын бодалдарын эң-не хостууу-биле солчур арганы бээр.

Түңнелинде Фань Чан-цзян Конгресстин ажилын корум-чурумуну дугайын чугаалааш болгаш корреспондентилерин айтырылганын харыялаан.

(СЭТА)

Айыыл чок чоруктун Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. ССРЭ-нин резолюциянын Вьетнамдын Демократтыг Республиказын КНО-га хүлээп алырын сүмелеп турар телевилелин чугаалажып көөрүн, а ол ышкак француз төлөөни киригени, америк-француз чалчаачылар — баодайжы Вьетамны, Лаосту болгаш Камбоджаны КНО-га хүлээп алырын сүмелеп турар резолюциялар төлөөлелдерин чугаалажып көөрүн Айыыл чок чоруктун Чөвүлели сентябрь 19-та дооскан.

ССРЭ-нин төлөөлекчизи Я. А. Малик болза, Вьетнамдын Демократтыг Республиказын КНО-га хүлээп алып дугайында билдиришкннин талазы-биле ССРЭ-нин боалгаларын тайылбырлаан болгаш Индий-Кыдаттын улустарын төлөөлөвейн турар америк-француз чалчаачылар баодайжы Вьетамны, Лаосту болгаш Камбоджаны КНО-га хүлээп алыры болдунмас деп чүвени тодаргай барымдаалар-биле көргүскен.

Вьетамнын Демократтыг Республиказын КНО-га хүлээп алырына дуураптын чүве чугаалааш, АКШ-тын, Франциянын болгаш Англиянын төлөөлери болза, Вьетамнын Демократтыг Республиказын «күрүңе эвес болуп турар» болгаш «билдинмес база херек кырында чок» күрүңден билдиришкнн кирген дээр бузар-баык бадыткалдары-биле чагыдынары орадалгашканнар.

АКШ-тын, Англиянын болгаш Франциянын төлөөлөрүнүн ол шын эвес бадыткалдарын ССРЭ-нин төлөөлекчизи Я. А. Малик сойгалап илереткей.

Франциянын чагырыкчы бөлүктөрү 188 муң кижи санныг шерилерин Индий-Кыдатка чүгө түдүп турары ынчаш? «Чок күрүңе-биле» чаалжыры ол бе, азы херек кырында бар күрүңе, бар чазакка болгаш Төрөөн чуртунун хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисел турар хөй миллион улуска удур агрессияга херээлээри ол чүве бе?—деп Я. А. Малик айтырган.

Я. А. Маликтин оон ынай чугаалааны болза: Вьетамнын Демократтыг Республиказынын армиязынын командылыалынын дындадын өзүгаар алырга, Вьетамнын Демократтыг Республиказынын армиязы болгаш улзуу 1946 чылдын декабрыдан 1952 чылдын июньга чедир үе дургузунда даштыкы интервенцияларга удур хосталгаш демиселге дайыннын 2.119.346 солдаттарын болгаш офицерлерин узуткап мек кылган болуп турар. Национал-хосталгалык демиселге дайыннын 200 муң ажыг солдаттарын болгаш офицерлерин «чок күрүңе», «чок армия» болгаш «чок» назак болгаш улус канчап узуткап шыдаар боор? Француз төлөөни болгаш ону дегип турар АКШ-тын болгаш Англиянын төлөөлөрүнүн бадыткалдарынын шын эвезин болгаш өзү чогуң көрдизе, бо айтыргыны салгаш, барым-

(СЭТА)

дааларны анаа дүүштүр тургузуптарга-ла четчир-дыр.

Франциянын чагырыкчы бөлүктөрү Вьетамнын Демократтыг Республиказын болгаш оң улзуңга удур чепсектиг кадыг-дошкун демиселди беш чыл ажыг чорудуп турары, база француз чагырыкчы бөлүктөргө бо талазы-биле Американын Катшыкан Штаттары дузалажып турар ол факт Вьетамнын Демократтыг Республиказынын бар турарынын тодаргай бүзүредилгези эвес бе?

Я. А. Маликтин оон ынай чугаалааны болза: Вьетнам улустун болгаш Вьетамнын Демократтыг Республиказынын чепсектиг күштеринин удурланышынын француз чепсектиг күштер сый шаап шыдаас деп чүве илден апарга, вьетнам улуска удур агрессия дайыннын талазы-биле кол рольду Катшыкан Штаттар боттарында ап алган деп чүвени демделгээри чугула-дыр.

Бо чылдын июльде бодунун Вашингтонга кылган илеткелинин соода (Индий-Кыдатта агрессиянын чоруп турарынын дугайын ол агрессиянын удурткучулары Парижге эвес, а Вашингтонга барып илеткеп турарлар) Индий-Кыдатта француз министр-резидент Летуруно болза, америк шериг дузаламчызы Индий-Кыдатке кээп турар бүгү салыныкынарын дөртенден эвээш эвес хузуу болуп турар деп медделгэн Сайгонга америк чепсек болгаш оок чөмөк чүдүргөн, сан талазы-биле 150 дугаар америк шериг-транспорт пароходу келген деп Катшыкан Штаттарын күрүңе секретари Ачесон бо чылдын июнь 18-те болган парлаалга конференциянын билинген. Америк парлаалганын дындадын өзүгаар алырга, Индий-Кыдаттын улустарына удур агрессия дайынны чорударына ажыглаар америк шериг дузаламчыларынын ниити өртөз бир миллиард доллар чедип турар. Ычангаар ам, америк чагырыкчы бөлүктөр вьетнам улуска удур демиселге шагда-ла идепкейлиг кирип эгелээ, база ычангаш, Катшыкан Штаттар баштаан америк-англи эвилелдин төлөөлөрүнүн, Вьетамнын Демократтыг Республиказын КНО-га хүлээп алырына чүгө удурланып турары билдингир-дыр.

Вьетамнын Демократтыг Республиказын КНО-га хүлээп алырын сүмелеп турар Совет Эвилелинин резолюциянын телевилелинде Айыыл чок чоруктун Чөвүлелинде америк-англи эвилел удур бадылаан. КНО-га америк-француз чалчаачыларын хүлээп алырын сүмелеп турар француз резолюция телевилелдерин Чөвүлел база күш чок болдурган. Ол резолюцияларнын телевилелдеринге Совет Эвилелинин төлөөлери удур бадылаан.

(СЭТА)

Кореяда болушкуннар

Кореянын Улустун армиязынын Кол командылыалынын дындадын

ПХЕНЬЯН. Корея Улус-Демократтыг Республиказын Улустун армиязынын Кол командылыалынын сентябрь 23-те меддээлээни болза: Кореянын Улустун армиязынын катыжышкыннары кыдат улустун эки-турачы кезектери-биле кады америк-англи эжелекчилерге болгаш дисципманчы шериглерге удур камгаладын тулдуушкунунары чорударын үргүдүлүп турар.

Дайзынын самолеттары кедеп адар адыгы-аччыларын отрядтары тайбың чурттакчылардыг черлерге араатангы халдакчылар чорударын үргүдүлүп турган дайзынын беш самолетун андара агкан болгаш үчүн самолетту үрей аткан. (СЭТА)

Корея тараачыннарын патриотчу чоруу

ПХЕНЬЯН. Корея Улус-Демократтыг Республиказын бүгү жокуларынды рис жаап алышкыны эгелээ. Чумиза, гаолянь, кукуруза болгаш кызылтас ажаап алышыкыны изиг түлүк чоруп турар. Бай дүжүттү хуусаа бетинде болгаш чидирг чокка ажаап алырынн хулээлгелерин тараачыннар ап турар. Америк самолеттарын халдаашкынары болуп турза-даа, илелдерде ажалдар хүндүс-даа, дүне-даа соксавайн турар. Хванхэ болгаш Мунрюн Хамен жокуларда тараа культуларынын чеднишкннин жаап алышкынын дугайын Кореянын топ телеграф агентиледи меддээлп турар.

Корея тараачыннарын күш-ажылчы белик көдүрлүшкүнүн дугайын херечилеп турар меддээлери республиканың бүгү булуңунарындан солуннар парлап турар. (СЭТА)

Чилиде ажыл соксадышкыны

МОНТЕВИДЕО. Парлаалганын меддээлээни өзүгаар алырга, ажил төлөвирин улгатыры болгаш ажилчынарын аар-берге байдалын экижидери дээш ажилчы чоннарнын демисели Чилиде чоруп турар. Сант Ягода 25 эмнелгелерин 8 муң ажалдакчылары ажил-соксадышкыны чарлаан. Чилинин төвүнү хоорай транспортуун ажилчынары, национал ужал-чүл транспортунун ажилчынары ажил-соксадышкыны кылып турар.

Суд залындан

Бо чылдын август 27—28 хүнеринде Тере-Хөл районуң Чыгаладын суурга Тыва автономнуг областың суду Тере-Хөл районуң Шынаа сумузунда «Большевик» колхозтун даргазы турган Ондар Очнатпан Калдаажыковичини херезэн көргөн.

Ондар Очнатпан колхозтун даргазын ажалдап тургаш бодунун кара-туразы-биле колхозтун 10 тонна снгиени школага саткан, бир шарыны соккаш, базарлааш, 2893 рубльди база 4 бан хөй өшкүзү өлүргөш, бодунга ажыглаан. 36 баш шээр малды, 15 сөрлүктарини, 1 чыгы малды—шупту 52 малды бодунун кара-туразы-биле сатып, өрнөп чок кылган.

Оон-чылде чергелештир колхоз даргазы турган Ондар Очнатпан 1951 чылда ниятиз-биле 1027 баш мал каража когаралды колхозка чедиргенин илереткеш РСФСР-нин кеземче кодексинин 109 чүдүл-биле болгаш «Күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң өчү-хөргөнгенин оорлап самчыт-даарларга кеземче харысалгазы хүлээди» дугайында ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун 1947 чылдын 6 ай 4-те үндүргөн Чарлынын 4 чүдүл-биле 8 чылда хосталгазын казып шипткен.

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ОЛ.

1952 чылдын дөрт дугаар кварталында
ОБЛАСТЫН «ШЫН» СОЛУНУН
чагылдазын хүлээп ап турар.
Чагылдазын өртөө 15 рубль.
Чагылдазын Тыва автономнуг областын бүгү почта салбырларында хүлөөп ап турар.
«СОЮЗПЕЧАТЬ»